

Salbador Zapirain "Ataño" joan zaigu

Juan SAN MARTIN

Errenteriko Bordazar baserrian sortua zen Salbador Zapirain Ezeiza, bere idazkietan "Ataño" bezala hain ezaguna genuen idazlea. Bere azken urteak igaro dituen Hondarribian hila da, 87 urte zituela, 2000. urteko urtarilaren 2an.

Joxe bere aita eta osaba Juan Kruz bertsolariak zituen eta, berak ere, bere lehen ekintzak bertsolari gisa eman zituen. Hala ere, berandu baina oso kementsu hasi zen euskaraz hizlaur idazten eta etenik gabe jarraitu du heriotzara arte.

Gaztetxo zelarrik sartu zen Saturraranen eta Gasteizko seminarioan jarraituz apezgal. Han ezagutu zituen M. Lekuona eta J.M. Barandiaran irakasleak. Baina Filosofia ikasketen bigarren urtean utzi zuen seminarioa.

Zortzi anal zituen eta 1936an gerra-zibila hasi zelarrik, bi anal gudariek in joan zirelako, Bordazar baserriko famill guzia atxilotu zuten. Lehenik San Markosen eta gero Ondarretan egon zen Ataño. Han ezagutu zituen bere lehen ezbeharrak, abertzaleak zirelako bi anal fusilatu zituztenean, eta bera ere noliz hilko zuten zal. Gero Iruñeko San Kristobalen jarraitu behar izan zuen, eta bertatik ihes egitea gertatu zenean ere heriotzatik hurbil ikusi zuen bere burua. Zenbait urte presondeglan egin ondotik Itzull zen baserrira.

Ez zuen inorentzat gorrotorik eta handik laster, gogozko zuen fede zintzoari jarraituz, Kaputxinoen ordena hautatu zuen eta Donostian, Lekarotzen eta Hondarribiko komentuetan, lego mailan, oso apal emango zuen bere bizitza eredugarria.

Hautzaro eta gaztaroaren oroltzapenetan bere aitaren berriak ere idatzi zituen *Txantxangorri kantaria* (1979) deritzan liburuan eta ondotik zetorren *Txori* (1981), hitzaurrean Antonio Zabalak zioen bezala, "Txori esaten zioten mutil gazte baten gertaerak eta ibillerak eskeintzen dizkigu. Gai ori nundik duan, lenengo atalean ederdi adierazten digu: txikitari su' ondoan entzuna omen du, garai artan euskal sukaldeetan olako asko kontatzen zan eta".

Gero, presondegiko urte ilun bezain tristeetan oinarriturik *Espetxeko negarrak* (1984) eta *Zigorpean* (1985). Bi liburu hauen erreseinak eskaini nituen *Egan* aldizkarian, 1986ko 3-4 zenbakia 210-213. orrialdeetan. Han nioen bezala: "Ataño", liburu hauen egilea, maleziarik gabeko gizona nonbait, eta esperientzia izugarriak bizitzera liritxi zena. Heriotzara kondenaturik. Berak zioenez: "... utziak izan ginalako, al zutenen partetik. Nai zutenak, berriz, ezin ziteken". Gauero atea noliz joko, patora atera eta paretaren kontra afusillatuak izateko. Gauero, hots berdina: "*Está usted liberado, prepárese*", esaldi maltzurra entzuteko beldurrez, gezurrezko dei horren ondorena baitzen heriotza. Sineskaitz zaio hiltzaileak katolikoak izatea, eta salatzailea auzoa edo ahaldekkoa: "*Homo homini lupus* esan zuenak, bazekien, nik orain arte ez bezala, gizonen grinaren berri. Neri ere ederki erakutsi zidatek orain". Eta horrela joango zen ilusioak galduz. Zeren, berak aitortzen duenez: "Beren sasolrik onenean, hogel ta zortzi eta ogeita bederatzit urterekin, joan itun erru gabeko nere bi anak". Bigarren liburu horregatik nioen: Gerrateko kronika gisa idatzi direnetan, berrogei urtetan, alde batekoak baizik ez dute izan zerbait idazteko aukera eta diktadura bukatzean ongi zela bestaldekoengandik ere kontatzeko bizi direnak zerbait esatea. Eta hau izan da Atañoen betebeharra.

Han zen, San Kristobalen, 1938ko maiatzaren 22ko ihesa gertatu zenean. Kapitulu hori du bizienetakoa. Hori eta horren ondorioz datozen eraso eta ihesaren biharamuna. Ihesaren ondotik, afusilamentuez gainera neurri gogorak hartu zituzten. Hortaz zerbait bage nekien, han ziren zenbaiti ahoz entzuna. Oroitzen naiz, besteak beste, Fernando Zuloaga eibartar medikua (Inazio pintorearen iloba) han preso zelarik bere ofizioa nolabait betetzen zuela preso eta eri zirenen alde. Hala ere, zeldan zituen liburu guztiak kendu zizkiotela. Bat baizik ezin omen zuen eduki eta hauta zezala. Berak, eskuartearen beharrezko zitzaion *Consultorio médico*-ren bi tomoak eskatu eta

bat bakarrik eman, "*cuando lea el primero ya le daremos el segundo*" esanaz. Halakoak ziren beren ustez zibillizazioa zekartenak. Ongi zioen Atañok: "Militar alien joera, jolasean dabiltzan umetxo batzuen uan. Zoritzarrez, umekeri galxtoa".

Handik Orduñako presondegira aldatu zuten "Ataño". Libertain jartzeak etorri ziren garaietan ere politak dira bere kontraerak, gallego bakar soil hura atera zenekoa, adibidez, hainbeste denbora kartzelan eman ondorean nora joan ez zekiela: "Nora joango nauk? Emaztea bi aurrekin utzita sartu niñun; geroztik beste bi jaiot dituk". Edo kartzelako bikario hark uste zuena, San Pedrotan askatasuna izango zutela agintzeaz, zeruko atezaina bazen kartzelakoan ere ikustekorik izango zuelakoan. Maila horretara jeisten baltzuten apostolua ere.

Kartzelatik irtetzean Orduñako geltokian artzal karlista bati entzuna ere ez zen txarra: "Zuek eta gu, beste katolikorik etzegok España'n". Pentsa, hilda gero, salda bero.

Horien ondotik bizitzaren orolitzapenezko beste hauek argitaratu zituen, *Eltzaorra* (1985) eta *Odol-kutsua* (1986).

Gero, aurreko liburuokin ikustekorik duten eleberrigintzari eman zion, lehena Hondarribian oinarritua da, nekazari eta arrantzale giroan, izenburuz *Maitasunaren lanak* (1988) deritzana. Ondotik, gorrotoen aurka, *Maite itzazute etsaiak* (1989) bere kristautasun garbiaren lekuko, *Aztia usnari* (1990) eta *Azkeneko saskigileak* (1991). Gure jatorriaren etorkizunez berakin zituen zalantzak eta, galderazko izenburuz, beste honako hau eman zuen, *Nora goaz?* (1994), honako bertso honekin hasten zuena:

*Lurraren pujak bideak itxi
Orain iñor ez baidabil,
Garai bateko gurdibidea
Ezin igarorik nabil.
Endalar, sasi ta piñupean
Baserri xar bat or urbil,
Ez txakur-zaunka, ez aur-jolasik,
ez bei marru, ez iskanbil,
bakar ta utsa nere sortetxe
maitea ain dago ixil.*

Baina, 1994ko urtarillaren 14an berebiziko omenez Hondarribi-

ko Udalak seme-kutun gisa hartu zuen, ohorerik ez zitzalon faltatu, eta Juan Antonio Letamendiak urte bereko maiatzean egin zion elkarriketa bikain bat argitaratu zuen *Hondarribia* aldizkari honen 53. zenbakia 25-27. orrialdeetan.

Lotsaren iges (1995) deritzan eleberrian ordea, ezkongaberik haurdun gelditu zen neska gaztearen zoritxar errugarria du gai.

Hor ez ziren bukatzen bere lanak, zeren horien ondotik datoz beste batzuk ere : *Askatasun billa* (1999) eta, agian, liburugintzan hainbeste lagundu dion Antonio Zabalarari esker, laster izango omen dugu *Gorrotoa ondareztat* deritzan idazlana ere. Horrez gainera, Ebanjelioen arabera eginiko Jesusen bizitzazko bertsoak ere laster izango omen ditugu.

Denok dugu zer ikasirik hain bihotz oneko idazlearengandik. Eraitza oparoa benetan gure gizonak utzi diguna, bere hizkera herriko jatorrez da eta kontaera bikainerako trebeziaren jabe zen. Bere liburuetan hainbeste lekukotasun utzi digun Ataño nekez ahaztuko zaigu euskaldunon bihotzetan.

Ondo erakutsi du bake-bidez zenbat egin genezaken. Eta ondo merezia zuen urtarril honen 3an Amuteko kaputxinoek bere arimaren alde hain egoki eskaini zituzten hiletak.

Golan bego.